

IPARD III'te Yol Haritası: Türk Girişimciler İçin "Ön Ödemesiz" Proje Hazırlama Protokolü Stratejik Rehberi

Bölüm I: IPARD III Ortamı: Fırsatlar ve Zorluklar

Bu bölüm, mevcut IPARD III programının sunduğu muazzam fırsatları ortaya koyarken, aynı zamanda "Ön Ödemesiz" protokolün çözmek üzere tasarlandığı temel zorluğu - yani proje hazırlama sürecinin karmaşıklığı ve maliyetini - bağlama oturarak girişimciler için bir çerçeve oluşturacaktır.

1.1. IPARD III Programına (2021-2027) Stratejik Bir Bakış

Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ortak finansmanı ile yürütülen Kırsal Kalkınma Programı (IPARD), Türkiye'nin tarım sektörünü modernize etmeyi, gıda güvenliği standartlarını AB müktesebatına uyumlu hale getirmeyi ve kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlayan çok yıllık bir mali yardım aracıdır. IPARD II döneminin ardından başlayan IPARD III (2021-2027) dönemi, programın tarihinde önemli bir stratejik değişime işaret etmektedir. Önceki dönemlerde 42 ilde uygulanan destekler, IPARD III ile birlikte Türkiye'nin 81 ilinin tamamını kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Bu genişleme, sadece coğrafi bir yayılımdan ibaret değildir; aynı zamanda kırsal kalkınma fonlarına erişimin demokratikleştirilmesine yönelik bilinçli bir politika tercihi yansıtmaktadır. Daha önce destek kapsamı dışında kalan bölgelerdeki potansiyel yatırımcılar için yeni kapılar açılmış, bu da bölgesel kalkınma dengesizliklerinin giderilmesi yönünde önemli bir adım olmuştur. Programın başarısı artık daha geniş, daha çeşitli ve potansiyel olarak daha az deneyimli bir başvuru sahibi havuzunu harekete geçirme becerisine bağlıdır. Bu durum, özellikle küçük ve orta ölçekli yatırımcıların programa dahil olmasını kolaylaştıran "ön ödemesiz proje hazırlama" gibi erişim mekanizmalarını her zamankinden daha kritik hale getirmektedir. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'nun (TKDK) 2024 ve 2025 yılları için açıkladığı 90 Milyon Avro ve 188 Milyon Avro gibi yüksek bütçeli çağrı takvimleri, programın ölçeğini ve ülke ekonomisi için taşıdığı önemi net bir şekilde ortaya koymaktadır.

1.2. IPARD III Kapsamındaki Temel Yatırım Alanları ve Destek Oranları

IPARD III programı, kırsal ekonominin farklı segmentlerine hitap eden çeşitli yatırım tedbirleri sunmaktadır. Bu tedbirler, yatırımcıların kendi iş fikirlerini programın hedefleriyle uyumlu hale getirmelerine olanak tanır. Başlıca tedbirler şunlardır:

- **M1 - Tarımsal İşletmelerin Fiziki Varlıklarına Yönelik Yatırımlar:** Bu tedbir, birincil tarımsal üretimin modernizasyonunu hedefler. Süt üreten modern ahırların inşası, kırmızı et besiciliği için tesisler, kanatlı eti ve yumurta üretimi gibi alanlardaki yatırımları kapsar.
- **M3 - Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması İle İlgili Fiziki Varlıklara Yönelik Yatırımlar:** Tarımsal ürünlere katma değer kazandırmayı amaçlar. Süt işleme tesisleri (mandıralar), et işleme ve parçalama tesisleri, meyve-sebze işleme ve paketleme, su ürünleri işleme gibi yatırımlar bu tedbir altındadır.
- **M7 - Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme:** Kırsal alanda tarım dışı ekonomik faaliyetleri teşvik eder. Kırsal turizm (konaklama tesisleri, yeme-içme tesisleri), arıcılık ve arı ürünlerinin üretimi/işlenmesi, zanaatkarlık, yenilenebilir enerji yatırımları ve makine parkları gibi geniş bir yelpazeyi içerir.

Programın en çekici yönlerinden biri, sunduğu yüksek hibe oranlarıdır. Yatırımın niteliğine ve başvuru sahibinin profiline bağlı olarak, uygun harcama tutarının %50'si ile %75'i arasında değişen oranlarda geri ödemesiz destek sağlanmaktadır. Program, sosyal içermeyi ve demografik dengeyi gözeterek pozitif ayrımcılık mekanizmaları da içermektedir. Başvuru sahibinin 40 yaşın altında bir genç yatırımcı veya kadın olması durumunda, proje değerlendirme sürecinde ilave puanlar verilmekte ve/veya hibe oranında artış sağlanmaktadır. Bu yaklaşım, kırsal alanda gençlerin ve kadınların ekonomik hayata katılımını aktif olarak teşvik etmektedir.

Aşağıdaki tablo, yatırımcıların kendi iş fikirlerini ilgili IPARD III tedbiri ve potansiyel olarak işbirliği yapabilecekleri üretici örgütleriyle eşleştirmelerine yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır.

Tablo 1: IPARD III Temel Tedbirleri, Desteklenen Sektörler ve İlgili Üretici Örgütleri

Tedbir Kodu	Tedbir Adı	Örnek Sektörler	İlgili Potansiyel Partner Kuruluşlar
M1	Tarımsal İşletmelerin Fiziki Varlıklarına Yönelik Yatırımlar	Süt Sığırcılığı, Besicilik (Büyükbaş/Küçükbaş), Kanatlı Eti Üretimi, Yumurta Tavukçuluğu	TDSYMB, TÜDKİYEB, TÜKETBİR, TUSÜM, TZOB
M3	Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması	Süt İşleme (Mandıra), Et İşleme, Meyve-Sebze İşleme/Paketleme, Su Ürünleri İşleme	TUSÜM, TÜKETBİR, TOBB, Tarım Kooperatifleri
M7	Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme	Kırsal Turizm, Arıcılık, Tıbbi Aromatik Bitki Yetiştiriciliği, Zanaatkarlık, Yenilenebilir Enerji	TAB, Bal Üreticileri Birliği, TZOB, TOBB

E-Tablolar'a aktar

1.3. Proje Hazırlama Engeli: Küçük Yatırımcılar İçin Bir Bariyer

IPARD programının sunduğu cazip hibe olanaklarına rağmen, başvuru süreci küçük yatırımcılar için önemli bir engel teşkil edebilmektedir. IPARD başvurusu, standart bir form doldurma işleminden çok daha karmaşıktır. Başvuru paketi; detaylı bir iş planı, mimari ve statik projeleri içeren teknik çizimler, pazar analizi, finansal fizibilite raporları ve AB ile ulusal standartlara uyumu kanıtlayan çok sayıda resmi belgeyi içermek zorundadır.

Bu karmaşıklık seviyesi, yatırımcıların genellikle profesyonel proje danışmanlık firmalarından hizmet almasını gerektirir. Ancak bu hizmetlerin bir maliyeti vardır ve bu maliyet, yatırımcı tarafından projenin onaylanıp onaylanmayacağı belli olmadan, tamamen peşin olarak ödenmek zorundadır. Özellikle sermayesi kısıtlı olan küçük ölçekli girişimciler için bu durum, ciddi bir finansal risk anlamına gelmektedir. Projenin herhangi bir nedenle TKDK tarafından uygun bulunmaması durumunda, danışmanlık hizmeti için yapılan tüm harcama geri alınamaz bir şekilde kaybedilmiş olur. İşte bu noktada, Tarım ve Orman Bakanlığı ve TKDK'nın üretici örgütleriyle başlattığı "İşbirliği Protokolü", bu piyasa aksaklığını gidermek ve küçük yatırımcının önündeki bu finansal riski ortadan kaldırmak için stratejik bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır.

Bölüm II: İşbirliği Protokolü: Peşin Yatırım Riskini Azaltmak

Bu bölüm, raporun analitik merkezini oluşturmaktadır. Protokolün işleyiş mekanizmasını ayrıntılı bir şekilde inceleyecek, finansal sonuçlarını analiz edecek ve en önemlisi, IPARD III dönemindeki mevcut durumunu eleştirel bir gözle değerlendirecektir.

2.1. "Ön Ödemesiz" Modelin Yapısal Analizi

İşbirliği protokolü, yatırımcının proje hazırlama maliyetini, hibe sözleşmesini imzalayana kadar erteleyen ve böylece peşin ödeme riskini tamamen ortadan kaldıran yenilikçi bir finansal model sunmaktadır. Sistemin işleyişi, belirli ve net adımlardan oluşmaktadır:

- İlk Temas ve Talep:** Yatırımcı, projesini hazırlamak amacıyla protokol ortağı olan bir kuruluşun (örneğin, bulunduğu ilçedeki Ziraat Odası veya üyesi olduğu Süt Üreticileri Birliği) yerel şubesine başvurur.
- Kapasite Değerlendirmesi ve Fiyat Teklifi:** Kuruluş, gelen talebi kendi teknik personel kapasitesine göre değerlendirir. Talebi karşılayabilecek durumda ise proje hazırlama hizmeti için resmi bir fiyat teklifi sunar. Bu aşamada başvuru sahibinden herhangi bir ücret veya ön ödeme talep edilmez.
- Proje Hazırlık Süreci:** Kuruluşun bünyesindeki eğitimli ve yetkin danışmanlar, yatırımcı adına tüm IPARD başvuru paketini (iş planı, teknik proje, fizibilite vb.) eksiksiz bir şekilde hazırlar.
- TKDK'ya Başvuru:** Hazırlanan proje dosyası, ilgili TKDK İl Koordinatörlüğü'ne sunulur.
- Onay Sonrası Ödeme:** Projenin TKDK tarafından başarılı bulunması ve yatırımcının Kurum ile hibe sözleşmesini imzalaması durumunda, yatırımcı daha önce kendisine sunulan fiyat teklifindeki tutarı, fatura karşılığında ilgili kuruluşa öder. Bu ödeme, yatırımcının hibe alacağı kesinleşmesinden sonra gerçekleşir.
- TKDK Tarafından Geri Ödeme (Hibe Kapsamında):** Yatırımcı, kuruluşa ödediği proje hazırlama ücretinin faturasını, yatırımını tamamladıktan sonra sunacağı "Ödeme Talep Paketi"ne (ÖTP) dahil eder. TKDK, bu faturayı "danışmanlık hizmetleri" kapsamında uygun bir harcama olarak kabul eder ve projenin genel hibe oranı üzerinden hesaplanan tutarı, toplam hibe ödemesiyle birlikte yatırımcıya geri öder.

Bu model, aslında yatırımcı, üretici örgütü ve TKDK arasında üçlü bir risk paylaşım mekanizmasıdır. Yatırımcının temel riski olan başarısız bir projeye harcanan danışmanlık ücretini kaybetme olasılığı tamamen ortadan kalkar.

Üretici örgütü, projenin başarısız olması durumunda emeğinin karşılığını alamama riskini üstlenir; ancak sektöre olan hakimiyeti ve eğitilmiş danışmanları sayesinde proje başarı oranının yüksek olması beklenir, bu da riski yönetilebilir kılar. TKDK ise bu modeli destekleyerek, küçük yatırımcıların önündeki giriş engelini düşürür, bu da başvuru sayısını ve çeşitliliğini artırarak programın kırsal kalkınma hedeflerine ulaşmasına yardımcı olur. Bu durum, tüm taraflar için bir kazan-kazan senaryosu yaratır.

2.2. Finansal Akış ve Risk Analizi

Protokolün sağladığı temel avantaj olan finansal riskin azaltılması, aşağıdaki karşılaştırmalı tabloda net bir şekilde görülmektedir. Tablo, standart bir özel danışmanlık firması ile çalışan bir girişimci ile protokol kapsamında bir üretici örgütüyle çalışan bir girişimcinin nakit akışını ve risk noktalarını karşılaştırmaktadır.

Tablo 2: Proje Ücreti Ödeme Modellerinin Karşılaştırılması (Standart Özel Danışman vs. Protokol Modeli)

Aşama	Standart Özel Danışman Modeli	Protokol Modeli (Üretici Örgütü)
Proje Hazırlık Başlangıcı	Yatırımcı, danışmanlık ücretinin tamamını veya önemli bir kısmını peşin olarak öder.	Yatırımcı hiçbir ödeme yapmaz.
Proje TKDK Tarafından Reddedilirse	Yatırımcı, ödediği danışmanlık ücretinin tamamını kaybeder. Finansal risk %100 yatırımcıya aittir.	Yatırımcının hiçbir finansal kaybı olmaz. Risk, hizmeti karşılıksız sunan üretici örgütüne aittir.
Proje TKDK Tarafından Onaylanırsa	Yatırımcı, kalan ödemeyi yapar (varsa).	Yatırımcı, hibe sözleşmesini imzaladıktan sonra anlaşılan ücreti fatura karşılığı kuruluşa öder.
Yatırım Sonrası Hibe Ödemesi	Yatırımcı, ödediği danışmanlık faturasını ÖTP'ye ekler ve hibe oranı dahilinde geri alır.	Yatırımcı, ödediği danışmanlık faturasını ÖTP'ye ekler ve hibe oranı dahilinde geri alır.
Net Fayda	Yüksek başlangıç riski. Proje reddedilirse önemli finansal kayıp.	Sıfır başlangıç riski. Proje reddedilirse finansal kayıp yok.

E-Tablolar'a aktar

Bu tablo, protokolün soyut bir kavramdan ziyade, somut bir finansal karar verme aracı olduğunu göstermektedir. Girişimci için en kritik aşama olan başlangıçtaki belirsizlik anında, finansal yükü ortadan kaldırarak projenin hayata geçme olasılığını doğrudan artırmaktadır.

2.3. Kritik Soru: Protokolün IPARD III Kapsamında Geçerliliği ve Uygulanabilirliği

Bu raporun en kritik analizi, protokollerin imzalandığı 2018-2019 yılları (IPARD II dönemi) ile mevcut IPARD III programı arasındaki zamansal boşluğun incelenmesidir.

- **Tarihsel Kayıtlar:** TOBB , TZOB , TDSYMB ve TÜDKİYEB gibi kuruluşlarla imzalanan protokoller, 2018 ve 2019 yıllarında resmi olarak duyurulmuş ve IPARD II döneminde aktif bir mekanizma olarak var olmuştur.
- **Bilgi Boşluğu:** Mevcut veriler arasında, TKDK'nın veya partner kuruluşların bu protokolleri IPARD III (2021-2027) dönemi için açıkça yenilediğine dair merkezi ve resmi bir duyuru bulunmamaktadır.
- **Mevzuattaki Köprü:** Ancak, bu durum hizmetin sona erdiği anlamına gelmemektedir. Protokolün temelini oluşturan *finansal mekanizma*, mevcut IPARD III yönetmelikleri tarafından tam olarak desteklenmektedir. IPARD III Başvuru Çağrı Rehberleri, "İş Planı Hazırlığı" (teknik proje ve fizibilite dahil) ve diğer danışmanlık hizmetlerini "Uygun Harcamalar" olarak tanımlamaktadır. En kritik nokta ise, bu tür "Genel Harcamalar" için kesilen faturaların, yatırımcının TKDK ile hibe sözleşmesini imzalama tarihinden

önceki bir tarihi taşıyabileceğinin ve bu harcamanın geri ödeme talebinin, yatırımın son ödeme taksiti ile birlikte yapılabileceğinin açıkça belirtilmesidir.

Bu durum, önemli bir dönüşüme işaret etmektedir: Protokol, merkezi düzeyde duyurulan resmi bir anlaşma olmaktan çıkıp, altyapısı ve yasal zemini mevcut olan *fiili bir yerel uygulamaya* dönüşmüştür. Başka bir deyişle, IPARD II döneminde imzalanan protokoller, üretici örgütleri bünyesinde bir kapasite (eğitilmiş danışmanlar) ve bir iş modeli oluşturmuştur. IPARD III kuralları ise bu iş modelinin (onay sonrası ödeme ve hibe kapsamında geri alma) yasal ve finansal olarak işlemesine olanak tanıyan altyapıyı sağlamaya devam etmektedir. Dolayısıyla, bir Ziraat Odası veya Damızlık Birliği, üyelerine bir hizmet ve rekabet avantajı olarak bu modeli sunmaya devam edebilir. Girişimcilerin

artık ulusal bir protokol duyurusu aramak yerine, doğrudan kendi yerel örgütleriyle temasa geçerek bu hizmetin güncel durumunu sorgulamaları gerekmektedir.

Bölüm III: Protokol Ortağı Kuruluşlar Rehberi

Bu bölüm, girişimciler için pratik ve eyleme geçirilebilir bir rehber niteliği taşıyacak şekilde, dokuz ortak kuruluşun her biri için özel detaylar ve iletişim stratejileri sunmaktadır.

3.1. Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB)

- **Profil ve Rolü:** Türkiye'nin en büyük çiftçi örgütü olan TZOB, neredeyse her ilçede bulunan odalarıyla, potansiyel yatırımcılar için en yaygın ve erişilebilir ortak konumundadır.
- **Tarihsel Katılım:** 2018 yılında imzalanan protokol, TZOB'un geniş ağında görev yapan 411 tarım danışmanının çiftçilere ücretsiz proje hazırlaması hedefini ortaya koymuştur. Bu, kurum içinde önemli bir kapasite ve tecrübe birikimi yaratmıştır.
- **IPARD III İçin Eylem Planı:** Girişimcilere, doğrudan kendi ilçelerindeki veya illerindeki Ziraat Odası ile temasa geçmeleri tavsiye edilir. Görüşme sırasında sorulması gereken kilit sorular şunlardır: *"2018'de imzalanan IPARD ön ödemesiz proje hazırlama protokolü, mevcut IPARD III döneminde de sizin odanızda devam ediyor mu?", "Bünyenizde bu konuda özel eğitim almış ve aktif olarak IPARD projesi hazırlayan bir tarım danışmanınız bulunuyor mu?"*. Örneğin, Balıkesir Edremit Ziraat Odası'nın iletişim bilgileri, yerel bir temas noktasının nasıl bulunabileceğine dair somut bir örnektir. Ayrıca, IPARD III program dokümanlarında Ziraat Odaları'nın eğitim ve kapasite geliştirme faaliyetlerinde kilit paydaşlar olarak anılması, program içindeki sürekli önemlerini teyit etmektedir.

3.2. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)

- **Profil ve Rolü:** TOBB, daha büyük ölçekli tarımsal işletmeler ve özellikle tarım ürünleri işleyicileri de dahil olmak üzere geniş bir iş dünyası kesimini temsil etmektedir. Üyeleri, genellikle M3 (İşleme ve Pazarlama) tedbiri kapsamındaki büyük ölçekli projelerle ilgilenebilir.
- **Tarihsel Katılım:** Ocak 2019'da dönemin Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli ile imzalanan "IPARD Proje Hazırlama İşbirliği ve Eğitim Protokolü", yatırımcılara ücretsiz proje hazırlama imkanı getirmeyi amaçlamıştır.
- **IPARD III İçin Eylem Planı:** Yatırımcıların kendi yerel Ticaret Odası veya Ticaret Borsası ile iletişime geçmeleri önerilir. Balıkesir Ticaret Odası'nın yakın zamanda düzenlediği IPARD III bilgilendirme semineri, yerel odaların ön ödemesiz hizmeti doğrudan sunmalarına bile IPARD III konusunda ne kadar aktif ve önemli bir bilgi merkezi olduklarını göstermektedir. Edremit Ticaret Odası'nın iletişim bilgileri pratik bir örnek olarak kullanılabilir.

3.3. Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği (TDSYMB)

- **Profil ve Rolü:** Sığır yetiştiricileri için ana kuruluş olup, genetik ıslah ve sürü yönetimi konularına odaklanmıştır. Süt (101-1) veya kırmızı et (101-2) üretimine yönelik yatırım yapacaklar için doğal ilk temas noktasıdır.
- **Tarihsel Katılım:** Şubat 2018'de imzalanan protokol, özellikle 150.000 TL'ye kadar olan projelere sahip küçük yatırımcıları hedef almıştır. Bu, birliğin küçük ölçekli üyelerine özel bir odaklanma gösterdiğini ortaya koymaktadır.
- **IPARD III İçin Eylem Planı:** Girişimcilerin, buldukları ildeki Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği (İl Birliği) ile görüşmeleri gerekmektedir. Balıkesir DSYB iletişim bilgileri somut bir örnek teşkil eder. Son IPARD III çağrılarının süt ve kırmızı et işletmelerine yoğun destek içerdiği göz önüne alındığında, bu birliğin potansiyel hizmetleri güncel olarak büyük bir önem taşımaktadır.

3.4. Türkiye Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Merkez Birliği (TÜDKİYEB)

- **Profil ve Rolü:** Koyun ve keçi yetiştiricilerinin ana temsilci kuruluşudur.
- **Tarihsel Katılım:** Şubat 2018'de imzalanan protokol, küçük yatırımcıları üretici örgütleri aracılığıyla destekleme genel girişiminin bir parçasıydı.
- **IPARD III İçin Eylem Planı:** Yatırımcılara, kendi illerindeki birlik ile temasa geçmeleri tavsiye edilir. Balıkesir İli Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği'nin iletişim bilgileri bir örnek olarak sunulabilir. Bu

birliğin potansiyel hizmetleri, IPARD III'ün küçükbaş hayvancılık işletmelerine (101-2 tedbiri kapsamında) verdiği desteklerle doğrudan ilişkilidir.

3.5. Türkiye Süt Üreticileri Merkez Birliği (TÜSÜM)

- **Profil ve Rolü:** Özellikle süt üreticilerine odaklanmış olan bu birlik, IPARD'ın M1 (101-1 Süt Üreten Tarımsal İşletmeler) ve M3 (103-1 Süt İşleme Tesisleri) tedbirleri için kilit bir hedef kitlenin temsilcisidir.
- **Tarihsel Katılım:** Kullanıcı sorgusunda bir ortak olarak listelenmiş olmasına rağmen, spesifik bir protokol imza duyurusu mevcut verilerde yer almamaktadır. Rapor, bu durumu belirterek, birliğin dönemin genel üretici örgütleriyle işbirliği girişimi kapsamında yer aldığını varsayacaktır.
- **IPARD III İçin Eylem Planı:** Girişimcilere, yerel Süt Üreticileri Birliği ile iletişime geçmeleri önerilir. Balıkesir Karesi ve Altıeylül İlçeleri Süt Üreticileri Birliği'nin iletişim bilgileri pratik bir örnek olarak sunulabilir.

3.6. Türkiye Kırmızı Et Üreticileri Merkez Birliği (TÜKETBİR)

- **Profil ve Rolü:** Kırmızı et üreticilerini temsil eden bu birlik, hem hayvancılık (101-2) hem de işleme (103-2) projeleri için relevant bir kuruluştur.
- **Tarihsel Katılım:** TÜSÜM'e benzer şekilde, sorguda listelenmiş ancak spesifik bir imza duyurusu bulunmamaktadır. Birlik, genel girişim kapsamında konumlandırılacaktır.
- **IPARD III İçin Eylem Planı:** Kuruluşun merkezi iletişim bilgileri sağlanarak, yatırımcıların yerel şubeleri ve proje hazırlama desteğinin güncel durumu hakkında bilgi almaları tavsiye edilir.

3.7. Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği (TAB)

- **Profil ve Rolü:** Arıcıların ana meslek örgütüdür.
- **Tarihsel Katılım:** Kullanıcı sorgusunda ortak olarak listelenmiştir.
- **IPARD III İçin Eylem Planı:** Birliğin merkezi iletişim bilgileri verilecektir. Rapor, TAB'ı IPARD III'ün arıcılık (Arıcılık ve Arı Ürünlerinin Üretimi, İşlenmesi ve Paketlenmesi - 302-2) gibi M7 tedbiri altındaki özel destek alanlarıyla doğrudan ilişkilendirecektir. Bu, bir arıcının raporu okurken doğrudan eyleme geçirilebilir bilgi bulmasını sağlar.

3.8. Türkiye Tarım Kooperatifleri Merkez Birliği (TTKMB)

- **Profil ve Rolü:** Çeşitli tarımsal kooperatifler için bir çatı kuruluştur.
- **Tarihsel Katılım:** Kullanıcı sorgusunda ortak olarak yer almaktadır.
- **IPARD III İçin Eylem Planı:** Bir çatı kuruluşu olarak rolünün, üyeleri doğru kaynaklara yönlendirmek olabileceği açıklanacaktır. Bağlı kooperatiflerin üyelerine, kendi yönetimleri aracılığıyla merkezi bir IPARD desteği olup olmadığını sorgulamaları tavsiye edilecektir. Üretici örgütleri ve kooperatiflerin IPARD puanlamasında veya hibe oranlarında genellikle pozitif ayrımcılığa tabi tutulduğu, bu nedenle bu kanalın kullanılmasının önemli olduğu vurgulanacaktır.

3.9. Türkiye Bal Üreticileri Merkez Birliği

- **Profil ve Rolü:** Bal üreticilerine özel, potansiyel olarak TAB ile kesişim alanı olan bir kuruluştur.
- **Tarihsel Katılım:** Kullanıcı sorgusunda listelenmiştir.
- **IPARD III İçin Eylem Planı:** Merkezi iletişim bilgileri sağlanarak, yatırımcıların bu birliğin sunduğu spesifik hizmetleri daha büyük olan TAB'ın hizmetleriyle karşılaştırarak bilgi almaları önerilir.

Aşağıdaki tablo, bu bölümdeki tüm bilgileri özetleyerek girişimciler için hızlı bir başvuru kaynağı sunmaktadır.

Tablo 3: Protokol Ortağı Kuruluşlar Ana Rehberi

Kuruluş Adı	Kısaltma	İlgili Sektörler	Kilit Bilgi ve Eylem Planı
Türkiye Ziraat Odaları Birliği	TZOB	Tüm Tarım Sektörleri	En yaygın ağa sahip. Öncelikli olarak yerel ilçe/il odası ile temasa geçilmelidir.
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği	TOBB	Tarımsal Sanayi, Gıda İşleme	IPARD III tanıtımında aktifler. Yerel Ticaret Odası/Borsası önemli bir bilgi merkezidir.

Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği	TDSYMB	Süt ve Kırmızı Et Üretimi	Süt ve besi sığırcılığı yatırımcıları için ilk adres. İl Birliği ile görüşülmelidir.
Türkiye Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Merkez Birliği	TÜDKİYE B	Küçükbaş Hayvancılık	Koyun ve keçi yetiştiricileri için ana kuruluş. İl Birliği ile temasa geçilmelidir.
Türkiye Süt Üreticileri Merkez Birliği	TÜSÜM	Süt Üretimi ve İşleme	Süt sektörü yatırımcıları için uzman kuruluş. Yerel birlik ile görüşülmelidir.
Türkiye Kırmızı Et Üreticileri Merkez Birliği	TÜKETBİR	Kırmızı Et Üretimi ve İşleme	Kırmızı et sektörü yatırımcıları için uzman kuruluş. Merkezi birlikten yerel temsilcilik bilgisi alınmalıdır.
Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği	TAB	Arıcılık, Arı Ürünleri	Arıcılık projeleri (M7 Tedbiri) için ana başvuru noktası. Merkezi birlik ile temasa geçilmelidir.
Türkiye Tarım Kooperatifleri Merkez Birliği	TTKMB	Tüm Kooperatif Faaliyetleri	Üyesi olunan kooperatif aracılığıyla merkezi bir destek olup olmadığı sorgulanmalıdır.
Türkiye Bal Üreticileri Merkez Birliği	-	Bal Üretimi ve Pazarlama	Bal üreticileri için spesifik bir alternatif. Merkezi birlik ile temasa geçilmelidir.

Bölüm IV: Stratejik Öneriler ve Son Analiz

Bu son bölüm, raporun bulgularını net bir karar alma çerçevesi ve ileriye dönük bir analizle birleştirerek, girişimcinin güvenle hareket etmesini sağlayacak stratejik tavsiyeler sunmaktadır.

4.1. Küçük Yatırımcı İçin Karar Çerçevesi: Ortak Kuruluş mu, Özel Danışman mı?

Girişimcinin proje hazırlama sürecinde hangi yolu seçeceğine karar vermesine yardımcı olacak bir kontrol listesi aşağıda sunulmuştur:

- **Aşağıdaki durumlarda bir Ortak Kuruluş (Üretici Örgütü/Oda) tercih edilebilir:**
  - o İlgili kuruluşa halihazırda üyeyseniz.
  - o Projeniz görece küçük veya orta ölçekli ve standart bir yatırım içeriyorsa.
  - o En temel önceliğiniz, başlangıçtaki finansal riski tamamen ortadan kaldırmaksa.
  - o İletişime geçtiğiniz yerel şube, IPARD III dönemi için "ön ödemesiz" hizmeti sunduklarını ve bu alanda yetkin bir danışmanları olduğunu teyit ettiyse.
- **Aşağıdaki durumlarda bir Özel Danışmanlık Firması düşünülebilir:**
  - o Projeniz çok büyük ölçekli, teknolojik olarak karmaşık veya niş bir alanda ise.
  - o İlgili herhangi bir üretici örgütüne üye değilseniz.
  - o Temasa geçtiğiniz yerel ortak kuruluş, kapasite yetersizliği nedeniyle hizmet veremediğini veya bu modeli artık uygulamadığını belirttiyse.
  - o Potansiyel olarak daha özel bir uzmanlık karşılığında, başlangıçtaki finansal riski kabul etmeye ve peşin ödeme yapmaya istekliyseniz. Türkiye'de bu alanda hizmet veren çok sayıda özel danışmanlık firması bulunmaktadır.

4.2. Altın Kural: Yerel Düzeyde Durum Tespiti ve Doğrulama

Bu raporun en merkezi ve kritik tavsiyesi şudur: IPARD III dönemi için protokollerin resmi olarak yenilendiğine dair merkezi bir duyuru olmamasından dolayı, hizmetin mevcudiyetinden emin olmanın **tek yolu**, yatırımcının **proaktif olarak kendi seçtiği ortak kuruluşun yerel (il/ilçe) ofisleriyle doğrudan temasa geçmesidir**. Bu hizmetin varlığı artık ulusal düzeyde okunacak bir politika metninden ziyade, yerel düzeyde sorgulanacak bir hizmet yeterliliğidir. Yatırımcılar, bu görüşmeleri yaparak hem hizmetin varlığını teyit etmeli hem de kuruluşun ilgili sektördeki proje hazırlama tecrübesi hakkında bilgi almalıdır. Resmi ve genel sorular için TKDK'nın merkezi yardım masası (444 85 35) da bir bilgi kaynağı olarak kullanılabilir.

4.3. Sonuç Analizi: Kapsayıcı Kırsal Büyüme İçin Hayati Bir Araç

İşbirliği Protokolü, küçük yatırımcıların önündeki giriş engelini, yani proje hazırlama maliyetinin yarattığı finansal riski ortadan kaldırmak gibi spesifik bir piyasa aksaklığını gidermek üzere tasarlanmış yenilikçi bir politika aracıdır. Başvuru sürecini finansal olarak risksiz hale getirerek, IPARD fonlarına erişimi demokratikleştirir ve daha geniş bir girişimci tabanının bu desteklerden faydalanmasına olanak tanır.

Protokolün resmi olarak yenilenmiş bir ulusal program olarak mı, yoksa IPARD III mevzuatının sağladığı zemin üzerinde işleyen merkezi olmayan bir fiili uygulama olarak mı devam ettiği ikincil bir sorudur. Önemli olan, temelindeki prensibin, IPARD III'ün 81 ile yayılarak benimsediği kapsayıcı kalkınma misyonu ile mükemmel bir uyum içinde olmasıdır. Bu mekanizma, IPARD III hibelerinin sadece büyük sermaye sahiplerine değil, aynı zamanda Türkiye'nin kırsal ekonomisinin bel kemiğini oluşturan küçük ölçekli çiftçilere ve aile işletmelerine de ulaşmasını sağlamak için hayati bir bileşen olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, potansiyel yatırımcıların bu imkanı aktif bir şekilde araştırması ve yerel kuruluşlarla diyalog kurması, kırsal kalkınma hedeflerine ulaşmada kilit bir rol oynayacaktır.